

**ДОСЛІДЖЕННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЗАСАД АКТИВІЗАЦІЇ ТРУДОВОГО ЖИТТЯ
ТА ПРИСКОРЕННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

Ціннісний підхід до загальнолюдської моралі передбачає визнання вимог рівної гідності людей та скасування привілеїв та дискримінації, тобто розуміння гідності людини та її прав як унікальної цінності. Можна не погоджуватись із думкою деяких дослідників про те, що не існує жодних законів суспільного розвитку, в тому числі і соціально-економічних, але надзвичайно переконливим виглядає їхній висновок про те, що історія отримує імпульси від груп людей, які мають згоду щодо спільних цілей. Якщо ж такі цілі не будуть узгоджені з універсальними критеріями права та моралі, суспільне життя порине в хаос. Суспільство має підпорядковувати своє життя загальнолюдським цінностям. Тільки в такому разі воно унеможливить пониження людської гідності та сформує умови для всебічного прогресу.

Дослідження щодо можливості активізації морально-культурного життя через гуманізацію суспільства проводили різні автори, такі як, А. Арндт, В. Айхлер, І. Кант, К. Маркс, Л. Нельсон, В. Волгін, А. Кузьмінський та інші. Однак зазначені автори здебільшого розглядали дію принципів гуманізму та солідаризму на рівнях держави, і вбачали керівну роль держави у його реалізації. Сьогоднішній аспект дії принципів гуманізації є набагато ширшим і розповсюджується на не тільки на сферу морально-культурного життя, але і значною мірою на сферу трудових відносин.

Метою статті є дослідження еволюції та природи принципів гуманізму, а також їхній вплив на активізацію трудового життя та розвиток соціально-економічних систем в цілому.

Франкфуртська декларація Принципів Соціалістичного Інтернаціоналу (1951 р.), як зазначав один з її творців Карло Шмід, здійснила коперніковський переворот у соціальному самоусвідомленні себе людством та означила основні принципи соціального гуманізму. Засади гуманізації соціального життя стали підсумком критичного переосмислення неконтрольованих людиною вільних ринкових відносин капіталізму, що фактично функціонували «за законами джунглів».

Неокантіанських прихильники етичного соціалізму прагнули лише доповнити марксизм моральною змістовністю, проте не заперечували таку сутність наукового комунізму, яка елімінує первинну, безпосередню значущість гідності окремої людини як визначального критерію соціального знання і перетворення дійсності. Це означає, що так званий «практичний гуманізм» марксистської наукової теорії соціалізму залишає поза своєю логікою проблему вищого морального цілепокладання.

Прибічники вчення етичного реалізму з метою подолання марксистської соціальної доктрини звертаються до інтересів і потреб людини.

За рахунок такого звернення досягається реалістична уява про безпосереднє людське знання. породжене переживанням людиною обставин свого життя, як проблемних, воно, у першу чергу базується на моральній оцінці особистістю власного буття, як цілісного явища, а тому й несе в собі змістовне визначення у вигляді моральних цінностей.

Являючи собою психофізичну реальність, кожна людина, як особистість, несе в собі і неповторну персональність, і всіх об'єднуючу духовну спільність. Реалізація людської особистості як поєднання персональності і спільності в процесі здійснення нею життєвої перспективи своїми засадами критеріями має абсолютні моральні цінності.

Самодостатність людини у своїх буттєвих даностях як суб'єкта творчого життєвого персонально неповторного здійснення становить головну її цінність – гідність особистості. Цей акт самореалізації людиною своєї персональності (особи) у гідну свого смисло-життєвого покликання особистість може відбутися за умов її морального самоствердження. Останнє є результатом самовизначення як активного ставлення людини в першу чергу до іншої людини, якій притаманна така ж, як і іншій людині, персональність. Таке ставлення поширюється на людську спільність, що в об'єктивних життєвих обставинах являє собою суспільство, суспільні групи у вигляді класів, націй, країн тощо. Такого роду ставлення має не тільки духовний, але й практично-діяльний характер, суттю якого є створення таких умов, за яких би розгорталась персональність кожної людини. Інакше кажучи, здійснювалась її смисложиттєва реалізація. Отже, самовизначення особистості є моральним лише тоді, коли вільна воля людини є доброю волею [1]. Це означає, що притаманна гідності людини свобода стає моральною цінністю, набуваючи характеру активної відповідальності в першу чергу за

позитивні звершення її носіїв – економічні, політичні, правові, культурні, екологічні тощо.

На таких засадах виникає і продукує гідні людини життєві умови взаємовідповідальність не лише однієї людини за іншу, а й відповідальність створеної в акті людської самореалізації суспільної організації «за вільний розвиток кожного, як умову вільного розвитку всіх» [2]. Як наслідок моральна взаємовідповідальність набуває рис взаємовизначення спільних справ виробничого, соціального, державного характеру. Звідси виникає потреба кожному співучаснику мати інституціоналізовані гарантії можливостей створення умов самодіяльності і їхнього використання. Таким гарантом стає базоване на моральних засадах право кожної людини на активну життєву діяльність. Держава, як гарант такого права, саме й керується інтересами спільності не замкненої самої в собі, а спільності окремих індивідів-особистостей, що являє собою інтерсуб'єктну цілісність.

Морально визначений безпосередній життєвий інтерес, відповідаючи досягненню через цінніснороззначене цілепокладання вищого блага, обумовлює, тобто олюднює матеріальний інтерес, який набуває характеристик опосередкованого. Персональна рівність кожної людини, їхня взаємовідповідальність і взаємовизначальність за логікою моральної необхідності можуть бути реалізованими тільки через зорієнтованість на цінності справедливості і солідарності. Звідси як моральним, так і правовим критерієм співвідношення потреб та інтересів людей може бути не тільки обов'язок не чинити іншому того, чого не хочеш собі, але й добродійне намагання чинити так, щоб турбота про інтереси іншого була б власним життєвим інтересом. Відтак, базуючись на органічній єдності моралі та права, морально-духовної спільності особистостей і суспільно-державної єдності громадян, в основі чого, лежить взаємовідповідальність і взаємовизначальність, соціальний гуманізм етики цінностей виходить із обов'язків виконувати справедливі домагання кожного з членів суспільства [3].

Визнані як основні життєві цінності – свобода, справедливість, солідарність, перетворюються на ті орієнтири, що скеровують смисложиттєву мету окремих людей у відповідні їй цілі суспільно-державної організації та діяльності. За таких обставин ціннісні орієнтації набувають своєї теоретичної достовірності й практичної значущості, трансформуючись, як мінімум, у два взаємообумовлені види нормативності – моральну і правову. Якщо моральна нормативність, народжуючись з персонального устремління людини до самоствердження, набуває характеру імперативу, то таке належне (повинне) тепер має характер не зовнішнього примусу, хоча й виступає у вигляді не тільки особистісного переконання, але й громадської думки. Притаманна моральному обов'язку зворотна дієвість має гарантувати людині суспільні умови самореалізації, тому така гарантованість являє собою трансформованість морального обов'язку в державне право, що закріплюється законом. Виступаючи передусім як творці, а вже потім виконавці, як моральних, так і правових норм, люди керуються головним ціннісно зорієтованим принципом: вбачати в іншому не засіб, а мету [1], тобто в інтересах іншого вбачати власні. Ціннісно солідаристський характер такого морального принципу не тільки вимагає, але й дає реальний ґрунт для подолання соціальних конфліктів, наприклад, між роботоотримувачем і роботодавцем, а також об'єднання зусиль для досягнення спільної мети – гуманізації свого буття як індивідуального, так і суспільного.

Соціальна гармонія між різними за освітою, культурним рівнем, посадовою ієрархією, національною та релігійною приналежністю, статтю, віком, уподобаннями та життєвими цінностями людей є і морально, і об'єктивно необхідною умовою для продуктивного розвитку як окремих соціально-економічних систем, так і суспільства в цілому на гуманістичних засадах. Практичне втілення соціальної паритетності передбачає рівноправне партнерство кожної із сторін. Наявність для цього доброї волі не з'являється стихійно або автоматично – вона є результатом і показником рівня та якості моральної культури як окремої людини, суспільства в цілому.

У наші дні, на початку ХХІ сторіччя, час глобальних проблем і поглиблення екологічної кризи, знецінення гідності людини, яку цинічно використовують, наживаючи на цьому капітал, з величезною наочністю підтверджуються вимоги до впровадження принципів гуманізму у систему виробничих відносин.

Роки незалежності України – це історичний період напруженого пошуку і вибору шляхів розбудови демократичної державності, гуманізації суспільства, надбання людиною високих моральних якостей. У той же час це період економічних негараздів, криз, соціальних конфліктів, певних спадів у царині культури. Як учить історичний досвід подолання цих негативних явищ, подальший прискорений розвиток соціально-економічних позитивних тенденцій, яких також чимало в нашій країні, можливий за умови активізації морально-культурного та трудового життя кожного члена суспільства, тобто переорієнтації на загальнолюдські цінності. Діалектична єдність гідності

НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ

людини, її свободи, справедливості, солідарності, толерантності слугує збагаченню соціального плюралізму, виявленню розмаїття творчих сил, здібностей, спрямувань, що становлять соціальні засади відновлення та зростання будь-якої економічної системи.

Література

1. Кант И. Критика практического разума / И. Кант [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://royallib.ru/book/kant_i/kritika_prakticheskogo_razuma.html
2. Маркс К. Капитал / К. Маркс, Ф. Энгельс; пер. с нем.. – М.: Гос.изд-во полит. литры. – Т.25. 1961. – 463 с.
3. Айхлер В. Этический реализм и социальная демократия / В. Айхлер. – М.: ИВФ Антал, 1996. – 256 с.

Рецензент д.е.н., професор М.В. Шарко